

**Raftul
Denisei**

Colecție coordonată de
DENISA COMĂNESCU

ROMAIN GARY

RĂDĂCINILE CERULUI

Traducere din franceză și note de
DANIEL NICOLESCU

HUMANITAS
fiction

Prefață¹

S-a scris, de la apariția acestei cărți cu douăzeci și cinci de ani în urmă, că a fost primul roman „ecologic“, primul apel pentru salvarea biosferei noastre amenințate. Nici eu nu bănuiam însă, la vremea aceea, dimensiunea distrugerilor care se comiteau ori amploarea primejdiei.

În 1956, mă aflam la masa unui mare ziarist, Pierre Lazareff. Cineva rostise cuvântul „ecologie“. Din cele douăzeci de personalități prezente, doar patru cunoșteau înțelesul cuvântului.

În 1980, va putea fi evaluat drumul parcurs. Pe întreg pământul se mobilizează forțele, iar în fruntea acestor strădanii se află un tineret hotărât. Care nu știe cu siguranță numele lui Morel, pionier al acestei lupte și erou al romanului meu. Nu are importanță! Inima nu are nevoie de un nume adițional. Iar oamenii au dat întotdeauna ce era mai mai bun în ei ca să ocrotească o anumită frumusețe a vieții. O anumită frumusețe naturală...

Mi-am plasat povestea în ceea ce încă se numea în 1956 „Africa Ecuatorială Franceză“, pentru că am trăit acolo și poate pentru că n-am uitat ce a fost A.E.F., care, cea dintâi, a răspuns cândva unui celebru apel împotriva renunțării și disperării, și pentru că refuzul eroului meu de a se supune infirmității de

---

1. La ediția din 1980 (Editions Gallimard).

a fi om și legii aspre pe care o îndurăm se alătura astfel în sufletul meu altor momente de legendă...

De la publicarea acestei cărți, lucrurile nu s-au schimbat deloc: popoarele sunt în continuare controlate în numele dreptului popoarelor la autodeterminare. Trezirea conștiinței „ecologice“ se lovește ea însăși de ceea ce aș numi inumanul omenescului. Acum, în momentul în care scriu, 1 200 de elefanți tocmai au fost masacrați în Zimbabwe pentru ocrotirea habitatului altor specii... Este aici o contradicție fundamentală pe care nici o gândire, nici o religie nu au izbutit s-o lămurească.

Cât privește aspectul mai general, universal al protecției naturii, el nu are, de bună seamă, un caracter specific african: de când lumea și pământul tot protestăm, dându-ne de ceasul morții. Ai zice că drepturile omului devin și ele niște relicve incomode ale unei epoci geologice revoluate: cea a umanismului. Elefanții din romanul meu nu sunt prin urmare deloc alegorici: sunt alcătuiți din carne și sânge, exact ca drepturile omului...

Țin să le mulțumesc încă o dată celor care m-au sprijinit statornic cu prietenia lor în timp ce lucram în condiții dificile la acest roman: lui Claude Hettier de Boislambert, profesorilor J.E. de Hoorn, René Agid, precum și lui Jean de Lipowski, Roger Saint-Aubyn și Henri Hoppenot, cărora le este dedicată această carte.

1956–1980

PARTEA ÎNTÂI

I

De când se luminase de ziuă, drumul înainta pe colină printr-un hățiș de bambuși și de ierburi unde calul și călărețul dispăreau uneori aproape complet, apoi capul iezeitului se ițea din nou de sub casca albă, cu nasul lui mare și ciontos deasupra buzelor virile și zeflemitoare, cu ochii săi pătrunzători care evocau mult mai multe zări nesfârșite decât paginile unui breviar. Statura lui înaltă nu prea se potrivea cu dimensiunile poneiului kirdi¹ pe care călărea; picioarele îi stăteau în unghi ascuțit față de sutană, proptite în niște scărițe prea scurte pentru el, și se legăna uneori primejdios în șa, privind cu mișcări smucite ale profilului său de conchistador priveliștea munților Oulé, chip pe care nu puteai să nu recunoști o vibrație de fericire. Cu trei zile înainte, părăsise teritoriul unde conducea săpăturile în numele institutelor belgian și francez de paleontologie și, după un drum cu jeepul, mergea acum călare în urma călăuzei prin tufăriș, spre locul unde ar fi trebuit să se afle Saint-Denis. Nu dăduse cu ochii de călăuză toată dimineața, dar cărarea nu avea răspântii și auzea uneori în față fâșâit de ierburi și zgomot de copite. Din când în când ațipea, iar asta-i strica buna dispoziție; nu-i plăcea să-și aducă aminte că avea șaptezeci de ani,

---

1. Grup de etnii din nordul Camerunului, numite astfel de către populațiile islamizate din zonă, și apoi de coloniștii occidentali.

dar oboseala pricinuită de cele șapte ceasuri de stat în șa îi îmboldea gândurile spre o reverie căreia conștiința sa de om al bisericii și spiritul său de savant îi condamnau aerul nelămurit și, deopotrivă, mângâietor. Uneori se oprea și aștepta ca *boy*-ul său să-l ajungă din urmă, dimpreună cu bidiviul care căra într-un cufăr câteva piese demne de atenție, rod al ultimelor sale săpături, precum și manuscrisele personale, de care nu se despărțea niciodată. Locul nu era prea înalt; colinele aveau pante domoale; uneori, coastele lor prindeau să tresalte, să trăiască: elefanții. Cerul era, ca întotdeauna, de nepătruns, diafan și luminos, obturat de toată sudoarea pământului african. Până și păsările păreau că rătăciseră drumul. Cărarea continua să urce și, la o cotitură, iezuitul a văzut, dincolo de coline, savana de la poalele munților Ogo, cu hățșurile încălcite și dese, care erau, comparate cu marea pădure ecuatorială, ceea ce devălmășia perilor de pe trup este față podoaba pletelor. Calculase că va sosi la ora prânzului, dar a ajuns în vârful colinei de-abia către ora două. Acolo a zărit cortul administratorului și pe *boy*-ul care curăța gamelele, ciucit în fața jarului rămas dintr-un foc. Iezuitul și-a strecurat capul în cort și l-a descoperit pe Saint-Denis moțâind pe patul de campanie. Nu l-a deranjat, a așteptat să-i fie montat și lui cortul, s-a spălat, a băut niște ceai și a tras un pui de somn. Când s-a trezit, și-a simțit tot trupul cuprins de oboseală. A rămas o vreme lungit. Se gândea că-i cam trist să fii bătrân din cale-afară, că nu-i mai rămăsese, prin urmare, mult timp, și că se cuvenea să fie mulțumit cu ceea ce deja știa. Când a ieșit din cort, a dat peste Saint-Denis care își fuma pipa în fața colnicelor pe care soarele încă nu le părăsise, dar care păreau parcă atinse de o presimțire. Era mai degrabă mărunț, cu fața năpădită de o barbă neîngrijită, cu ochelari de oțel peste niște ochi care-i dominau chipul uscățiv, cu pomeți ieșiți în afară; umerii gârboviți și înguști sugerau că se îndeletnicește cu o muncă sedentară, iar nu cu aceea de ultim străjer al marilor turme africane. Au sporovăit o vreme despre câțiva prieteni comuni, despre zvonurile legate de război și pace, apoi Saint-Denis l-a descusut pe părintele Tassin cu

privire la săpăturile lui, întrebându-l mai cu seamă dacă era adevărat că, de când cu ultimele descoperiri din Rhodesia, se putea considera că Africa este leagănul omenirii. În cele din urmă, iezuitul i-a aruncat întrebarea. Saint-Denis nu a părut surprins că un membru eminent al Ilustrissimei Companii a lui Isus, în vârstă de șaptezeci de ani și care avea, printre frații din diferitele misiuni, reputația că este mult mai interesat de originile științifice ale omului decât de sufletul acestuia, nu șovăise să meargă două zile călare doar ca să-l întrebe ceva despre o fată a cărei frumusețe și tinerețe nu atârnavă totuși prea mult în mintea unui savant obișnuit să facă socoteli de ordinul milioanei de ani și vârstelor geologice. I-a răspuns așadar deschis și a continuat să vorbească din ce în ce mai dezinvolt și cu un ciudat sentiment de ușurare, până într-atât încât, mai târziu, i-a venit să se întrebe dacă nu cumva părintele Tassin venise până la el doar ca să-l ajute să scape de povara singurătății și amintirilor care-l chinuiau. Iezuitul asculta însă tăcut, cu o politețe aproape distantă, neîncercând nici măcar o clipă să-i ofere vreo consolare de felul aceluia pentru care religia lui era pe bună dreptate atât de faimoasă. Deși i-a prins noaptea, Saint-Denis a continuat să vorbească și nu s-a întrerupt decât o dată, ca să-i poruncească *boy*-ului său, N'Gola, să aprindă un foc. Lumina acestuia a alungat pe dată ceea ce mai rămăsese din cer, așa încât s-au văzut siliți să se îndepărteze puțin ca să regăsească tovarășia colinelor și pe cea a stelelor.

II

— Nu, nu pot pretinde că am cunoscut-o cu adevărat, mai degrabă m-am gândit mult la ea, ceea ce este un alt mod de a nu fi singur. Cu siguranță, nu fusese prea sinceră cu mine, ba nici măcar pe deplin onestă: din pricina ei, mi-a fost retrasă administrarea unei regiuni la care țineam mult, și mi-a fost încredințată sarcina de a mă ocupa de aceste mari rezervații de turme africane, considerându-se, fără doar și poate, că încrederea și

naivitatea de care dădusem dovadă în această problemă mă făceau mai potrivit să mă ocup de jivine decât de oameni. Nu mă plâng și socotesc că au fost chiar foarte amabili cu mine: ar fi putut să mă trimită undeva departe de Africa, iar la vârsta mea există despărțiri cărora riști să nu le poți supraviețui. Cât îl privește pe Morel... Nu știu ce-ar mai fi de spus. Cred că a fost un om care, în materie de singurătate, a mers și mai departe decât alții – o adevărată faptă eroică, în trecut fie spus – fiindcă, atunci când vine vorba să dobori recorduri de singurătate, fiecare dintre noi își descoperă un suflet de campion. Mă vizitează adesea, în nopțile mele de nesomn, cu aerul lui mânios, cu cele trei riduri adânci brăzdându-i fruntea dreaptă, încăpățânată, sub claia de păr zbârlit, și cu vestita lui servietă în mână, înțesată cu petiții și manifeste pentru salvarea naturii, de care nu se despărțea niciodată. Îi aud adesea vocea, repetându-mi, cu accentul ăla de mahala, cam neașteptat la un om, după cum se zice, cu carte: „E cât se poate de simplu, câinii nu mai sunt îndeajuns. Oamenii se simt ciudat de singuri, au nevoie de tovărășie, au nevoie de ceva mai mare, mai vânjos, de ceva pe care să se bizuie, de ceva temeinic. Câinii nu mai sunt îndeajuns, oamenii au nevoie de elefanți. Așadar, vreau să fie lăsați în pace.“ Îmi spune toate astea cu gravitate și izbește scurt cu palma patul carabinei, vrând parcă să dea mai multă greutate vorbelor sale. S-a spus despre Morel că este scos din răbdări de specia umană, că se vede silit să dezvolte împotriva ei sentimente exagerate, chiar recurgând la arme. S-a spus, cât se poate de serios, că e un anarhist, hotărât să meargă mai departe decât alții, că voia s-o rupă nu doar cu societatea, ci și cu însăși specia umană – „dorința de ruptură“ și „ieșirea din dimensiunile umanului“ au fost, cred, expresiile cele mai des folosite de către acei domni. Și, de parcă toate baliverenele astea n-ar fi fost de ajuns, am găsit într-una sau în două reviste vechi care mi-au căzut în mână, la Fort Archambault, o explicație de-a dreptul magnifică. Se pare că elefanții pe care-i apăra Morel erau doar simbolici și chiar poetici, și că bietul om visa la un fel de rezervație la nivelul Istoriei, comparabilă cu rezervațiile noastre

africane, unde ar fi interzisă vânătoarea și unde toate străvechile noastre valori spirituale, stângace, oarecum monstruoase și incapabile să se apere singure, precum și străvechile drepturi ale omului, supraviețuitoare ale unei ere geologice revoluate, ar fi conservate neștirbite pentru plăcerea ochiului și pentru lămurirea duminicală a strănepoților noștri.

Saint Denis a început să rătăcă înfundat, clătinând din cap.

— Mă opresc însă aici. Și eu simt nevoia să înțeleg, dar nici chiar atât de mult. La modul general, sufăr mai mult decât îmi imaginez, e o problemă de temperament – și cred că, uneori, înțelegi mai bine în felul ăsta. Prin urmare, nu-mi cere explicații prea adânci. Tot ce pot să-ți ofer sunt niște rămășițe – printre care mă număr și eu. În rest, am încredere în tine: ești obișnuit cu săpăturile și cu reconstituirile. Am înțeles că, în scrierile dumitale, vestești o înaintare a speciei noastre către o spiritualitate și o iubire desăvârșite, o evoluție care se va petrece curând – presupun că în limbajul paleontologiei, care nu este neapărat cel al suferinței umane, cuvântul „curând“ vrea să însemne un fleac de câteva sute de mii de ani –, și că atribui străvechii noastre noțiuni creștine de mântuire sensul științific de mutație biologică. Mărturisesc că nu prea văd ce loc poate deține într-o viziune atât de măreață o biată fată al cărei destin, pe lumea asta, pare să fi fost acela de a ostoi niște dorințe care nu erau tocmai spirituale. Și cu Minna mai treacă-meargă – nu mi-e străin rolul umil, dar necesar pe care prostituatele l-au jucat în Biblie –, dar nu văd ce loc ar putea avea în teoriile și preocupările dumitale un bărbat precum Habib, ce semnificație ar putea fi conferită aceluia răs tăcut care îi zguduia de mai multe ori pe zi, fără vreun motiv vădit, barba lui cea neagră, în timp ce privea apele scânteietoare ale râului Logone, tolănit într-un șezlong de pe terasa de la hotelul Le Tchadien, cu o caschetă de navigator pe cap, vânturând neîncetat unul din acele evantaie care poartă semnul de culoare roșie al unui suc american, molfăind un trabuc umed și stins. Așadar, dacă ai venit până aici ca să afli motivele aceluia răs homeric, cele două zile de mers călare n-au fost întru totul zadarnice. Pot să-ți

ofer propria mea explicație. Am chibzuit mult, te rog să mă crezi. Mi s-a întâmplat chiar să mă trezesc brusc, în cort, singur în fața celui mai frumos peisaj din lume – mă refer la cerul african, noaptea – și să mă întreb ce motive ar fi avut un ticălos precum Habib să râdă cu atâta nepăsare și atâta veselie sinceră. Am ajuns la concluzia că libanezul nostru era un om care se înțelegea de minune cu viața și că hohotele lui satisfăcute de râs celebrau o legătură perfectă cu ea, o indulgență reciprocă, un acord pe care nimeni nu-l tulburase, pe scurt – fericirea. El și viața alcătuiau cu cuplu reușit. S-ar putea ca, în urma acestor considerații, să ajungeți la aceeași concluzie ca și anumiți tineri colegi ai mei, și anume că Saint-Denis a devenit un bătrân acrit, singuratic, arțăgos și rău, „că nu mai face parte dintre noi“ și că și-a găsit locul potrivit printre lighioanele din rezervațiile unde l-a trimis administrația, cu atâta grijă și bunăvoință. Era totuși greu să nu te simți izbit de aerul de sănătate și de veselie al friii lui Habib, de forța lui herculeană, de picioarele lui strașnic înfipite în pământ, de cliplitul lui bășcălios care nu se adresa nimănui în mod special, ci părea destinat vieții însăși și, în același timp, cunoscând cariera atât de rotundă a ticălosului, să nu tragi anumite concluzii. L-ai întâlnit fără îndoială, ca și mine, la cârma hotelului Le Tchadien de la Fort Lamy, alături de tânărul său protejat, de Vries, după ce stabilimentul își schimbase proprietarul a doua sau a treia oară, iar afacerile nu prea mergeau. Sau, mai bine zis, n-au mers până la sosirea lui Habib și a lui de Vries, care au deschis înăuntru un bar, au adus o „recepționeră“, au amenajat un ring de dans pe terasa de deasupra fluviului, și au oferit în scurtă vreme toate aparențele unei prosperități în continuă expansiune, ale cărei adevărate resorturi aveau să fie cunoscute de-abia mult mai târziu. De Vries nu se ocupa deloc de afacere. Arareori putea fi văzut pe la Fort Lamy. Cea mai mare parte a timpului și-o petrecea la vânătoare. Atunci când era descusut în legătură cu absența asociatului său, Habib își râdea în barbă, apoi își scotea trabucul dintre buze și făcea un gest larg către fluviu, către stârcii și pelicanii care se coborâseră la asfințit pe bancurile

de nisip, către caimani care păreau niște bușteni pe malurile Camerunului:

„Ce vrei, dragul de el nu prea iubește natura – își petrece mai tot timpul fugărind-o până pe ultimele ei metereze. E cel mai bun țințaș de prin locurile astea. Și-a dovedit îndemânarea în Legiunea Străină, iar acum e obligat să se mulțumească cu prăzi mai modeste. Un *sportsman* în toată puterea cuvântului.“

Habib vorbea întotdeauna despre asociatul lui cu un amestec de admirație și de zeflema, și uneori aproape cu ură; era greu să nu-ți dai seama că prietenia dintre cei doi era mai degrabă o formă de respectare a unei legături tainice, independente de voința lor. Nu l-am întâlnit pe de Vries decât o singură dată, mai precis ne-am intersectat pe un drum, în apropiere de Fort Archambault. Se întorcea de la o vânătoare, într-un jeep pe care-l conducea singur și care era urmat de o camionetă. Era foarte slab, drept ca bradul, blond cârlionțat, frumușel la chip, cu aer prusac. Și-a întors spre mine o privire de un albastru spălăcit care m-a uimit, în ciuda întâlnirii noastre grăbite – își umplea rezervorul cu benzină din niște canistre, în mijlocul drumului, și tocmai isprăvisese când am ajuns. Îmi mai amintesc și că ținea pe genunchi o pușcă a cărei frumusețe m-a uluit – avea patul încrustat cu argint. A plecat din loc fără să-mi răspundă la salut, lăsând acolo camioneta: m-am oprit să schimb câteva vorbe cu Sara, șoferul, care mi-a explicat că se întorceau dintr-o expediție în districtul Ganda și că patronul „el vânătoare tot timpul, chiar și când ploaie“. Mănat de nu știu ce curiozitate, am dat deoparte prelată de pe camionetă. Ei bine, atât mi-a trebuit! Camioneta era pur și simplu doldora de „trofee“: fildeși, cozi, capete și piei. Dar lucrul cel mai uimitor erau păsările. De toate mărimile și culorile. Iar frumușelul domn de Vries, cu siguranță, nu strângea o colecție pentru muzee, fiindcă majoritatea erau ciuruite de plumbi, până într-atât încât erau greu de recunoscut și, în orice caz, nu erau plăcute la vedere. Regulamentul nostru de vânătoare e cum e – nu o să mă apuc eu să-l apăr –, dar nu există permis care să justifice pagubele